

Frick László /

ERETNEK MISE PESZÁHRA

„Ha azok, akik soha nem léteztek életre kelnek, mennyivel inkább azok, akik egyszer már éltek.”

(SZERZŐ AKTUÁLIS FÖLJEGYZÉSEK CÍMŰ NOTESZÁBÓL, A FORRÁS MEGJELÖLÉSE NÉLKÜL.)

Amikor az öreg először csúszott ki a kezemből, és karjaival hörrenve a kád széle után kapott, persze hiába; következképp bugyborékolva elmerült; éppen április volt, péntek délelőtt; Lax Marci kint ült a kórház kertjében, kitekeredett testtel figyelte a rigókat s az eget, a fák kérgét, a szétterített zúzott követ; Marci teljesen érthető módon Istent kereste mindenütt.

Pánikos mozdulattal, de *felemelőn* nyúltam az öreg után, körmeimmel végigszántottam a hátán; nehezen tudtam a hóna alá nyúlni; végre valahogy fölültem. Kopasz fejéről meglepő dúsan csurgott a víz, végig a vörös arcán; ő nyíltan, fűrgén köpködött, és könyökén megtámaszkodva azt mondta nekem: – Maga hülye gój!

Én magamban azt válaszoltam neki, hogy „te piszok zsidó, hát miért vagy ilyen nehéz?”; csengő hangon, szememet az arcára függesztve jelentettem ki ezt lelkem legmélyén, hangosan pedig így szóltam: – Elnézést kérek...

– Na mindegy, szappanozzon már, csináljon már valamit, mert a vizet is olyan forróra engedte, hogy megfőlok itt mindjárt!

Az öregnek igaza volt, a víz még az én kezemet is égette, a szappanhab alatt meghökkentően nagyra tágultak rajta az erek; valahányszor a vízbe nyúltam ezer tű vidám tánca szaladt végig a bőrömön, hójával minden alázatnak.

– A csaptelep... az az oka mindennek. Nem lehet szabályozni rendesen – mondtam az öregnek sután, sampont öntöttem faggyas fejbőrére; kezem, mint zsíros üveggolyón csúszkált ide-oda a csupaszságán; az öreg minden fürdetéskor ragaszkodott ehhez a fölösleges és minden eredményt nélkülöző szertartáshoz, az ő értékrendjében a hajmosás igen előkelő helyen állott; kettőnk együttes fürdőszobai viselkedésének megszabott, merev rituáléja volt.

A sampont 0,33-as lapos viszkis üvegben tartotta, távolról ódon, veretes konyaknak látszott, csak amikor fürdés előtt fölhúzta magát az ágyán, utánanyúlt, s megbillentette, derült ki, hogy sűrű, tengerillatú folyadék van benne.

– Na, mossa meg a tökeit! – mondtam neki, és odanyújtottam a szappant.

– A nagy gój ápoló! – válaszolta semmitmondóan valóban, s buggyant a víz, ahogy rácsapott.

Csuszatolni kezdte magát; lent a mélyben, csonkolt két lába közé akárha tejet lottyintottak volna. – *Fertih*... , kész a kocsi – adta vissza kis idő után a szappant –, akkor vegyen ki, legyen szíves.

Ezt mondta Halász József nyolcvankét éves kórházi ápolt, egy időben partizán, később családapa, még később nyugdíjas cukorbeteg, érszűkületes kedves úr; glaukomás szemét rám emelte, ritka szempilláján samponhab rezzent, megemelte vízben combcsonkjait, s várakozó álláspontra helyezkedett.

– Na, mi lesz már?

Hóna alá fogva, testét kilencven, csöndes léptű fokkal elfordítva, hirtelen mozdulattal kiemeltém a kád szélére. – Meg tud így maradni? – kérdeztem vállalt erősen szorítva.

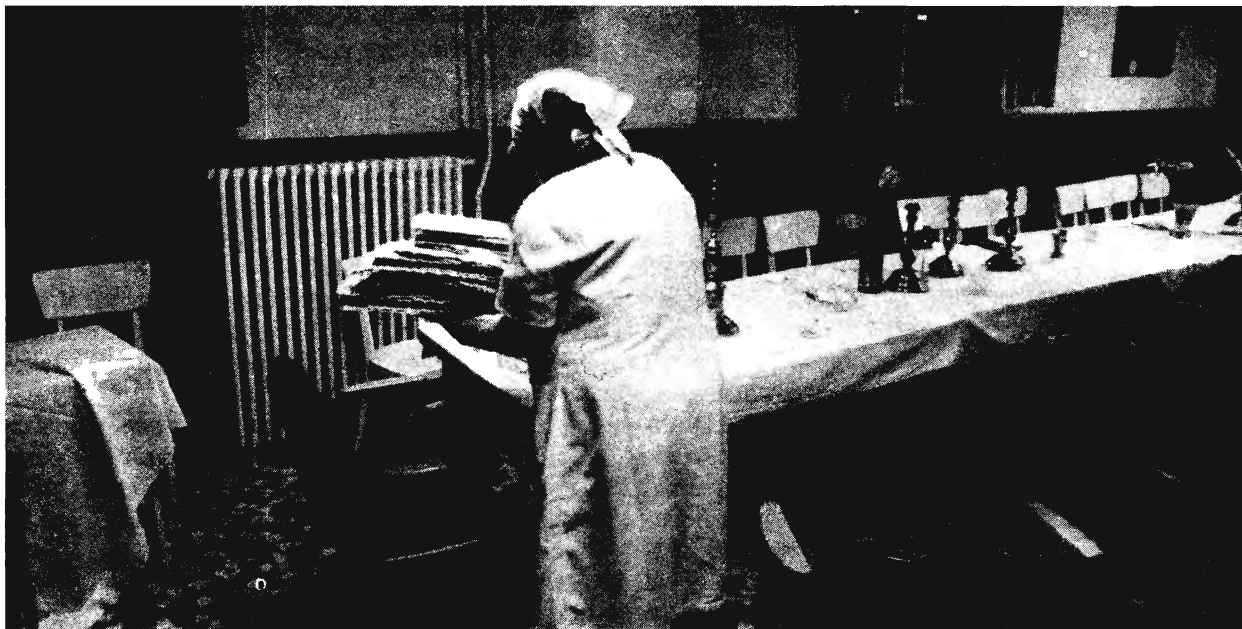
– Nem! – kiáltotta. – Mit csinál velem, maga marha!

– Hát ide kell hoznom a kocsiját! Vagy itt akarja megvárni a sábeszt?!

Az öreget nem tudtam elengedni, körmeit karomba mélyesztve, kétségbeesetten kapaszkodott belém. A kocsit végül egy szobaasszony tolt a szűk fürdőszoba sarkából a kádhoz. Áthúztam a kapálózó, mindenben megkapaszkodni akaró Halász Józsefet a szomorú, de elegáns, piros ülésű szerkezetbe, laposra szétült, vizes feneké alatt a két felpumpált kerék a kövezet szintjére süllyedt.

– Mit csinál velem, maga marha? – kérdé ekkor az öreg érdeklődve, s a kezemre csapott. – Maga *direkte* kínoz engem – nyögte válaszul, és alapos törülközéshez látott.

Aztán később, amikor a hangos délelőtt sürgető felkiáltójellé merevedett, s én türelmetlen mozdulatokkal ráhúztam csikos, kórházi köntösét, az öreg elsírta magát. Ugatva, orrát szíva sírt, én csöndesen álltam mellette; Halász József sírása a péntek délelőttök liturgiájának szerves és elengedhetetlen részévé lényegült az idők folyamán.

– Ne sírjon, Józsi bácsi – kértem kezemet könyved mozdulattal vállára téve; ő a zsebébe nyúlt: – Tegye el – mondta, és átadott ötven forintot nekem.

– Mi ez? – kérdeztem meglepetést színlelve a forgatókönyv szerint. – *Netán* veszélyességi pótlék?

– *Csak* családi. Vegyen valamit a gyerekeinek. És én köszönöm. Itt a kórházban senki sem tud olyan jól megfürdetni, mint maga.

– Ez tulajdonképpen férfimunka – tettem el a pénzt, s tudtam, az öreg mélységesen egyetért velem. És végiggördítettem őt a folyosón, be a kétágyas betegszobába, a számára már nem emlékszem, és kicseréltem vizeletfoltos harántlepedőjét, melyen egy-két székletcsík is díszelgett másnapos levertséggel.

És megpofozgattam átizzadt párnái dundiját, és az öreg elégedetten szuszogva szemlélgette ezt a recsegős nyomorekkocsiból, csak egyszer szólt közbe hasznosan.

– A harántlepedőnek *azt* a végét tegye a fal felé, s ne *ezt*, mert úgy sokkal jobban lesz. . .

– Kérem – válaszoltam, s fordítottam a gondosan foltozott lepedőn –, mindent a megrendelő kívánsága szerint.

És a két öreg, Gyémánt és Halász urak, ábécé szerint így, s nem másképp, kuncogva, köhögve nevetgéltek darabos mozdulataimon, ahogy tettem-

vettem az ágyon. Aztán ölbe véve a vén partizánt beemeltem az ágyba, és ott ülő helyzetbe igazítottam. S ő, mint király a feldíszített paripát, jóleső büszkeséggel üli meg a matracot, kezében ékes gézkanthár feszül, másik kezébe nyomom a színes fedelű, titokzatos Haggádát (a Szentírás megfejtetlen fejtegetése!):

– Az Ágódó! – színlel ő gyönyörű meglepetést, izgatottan szusszant, jó helyet fészkel magának a kellő elmélyülés okán; én elkomolyodottan bölintok, s a precíz vizeletgyűjtés fontosságát hangsúlyozva távozom; a folyosói sárga, szakadt linóleum engedelmesen simul a nővérek teakonyhából kihalló zsvajjos nevetése alá: 1977. *Peszáh előtt egy nappal*.

*

Nem zsidó szemmel nézni a hőmecolást: örjítő, idegtépő dolog, sziszifuszi munka, hiábavaló időpocsékolás. A hőmecolás ugyanis egészen leegyszerűsítve annyit tesz: összeszedni az egész házban, háztartásban a morzsát. Mindent összeszedni, összegyűjteni, ami kovászos vagy kovásztartalommal bír, s rövid úton eltávolítani a házból, sőt, illik az edényzetet is vizsgálódás alá vonni: miképp s mennyire érintkezett megkelt tésztaneművel?

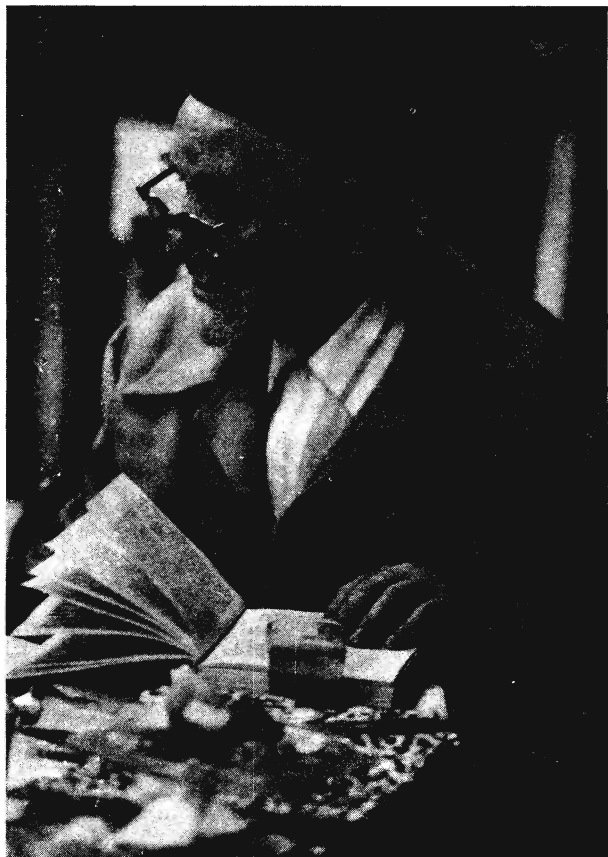
Nem zsidó szemmel nézni a hőmecolást: lehet éppen, de az azonosulni tudás, a beleérzőképesség hiánya vagy bigott istentagadás fönnforgása esetében felesleges. A kovásztalanítás szertartása a zsidó húsvét előestéjén áll az ember elébe, s kezdetben megoldhatatlan feladatnak tűnik, ám ez a fonák érzés rövid idő után elmúlik, hiszen valahol távol, halk léptekkel, puha papucsban közelít a húsvét, s ettől az ember kicsit meghatódik, szívébe meleg

költözik, még akkor is, ha az a húsvét nem egészen az övé, mivel peszáhnak nevezik.

Egy kétemeletes kórház hőmecolása aztán végképp embert próbáló feladat, sok nővér és ápoló szükségeltetik hozzá, s még több lelkiismeretes szobaasszony. Most például azt mondja nekem Scheer néni, ez a kedves, mohalétű öregasszony: – Először gyűjtsünk gyertyát, édes fiam... – És felkönyököl az ágyában, ritka, ősz haja kendő alá rejtve, így instruál gyöngye hangon. Az égő gyertyát jobb híján kis üveg pohárba állítjuk, a poharat az éjjeliszekrényre.

– Kezdje a fiókkal, Lacikám – s én így is teszek; papírzacskóba gyűjtöm a kiflivéget, bárheszdarabkát, az üres fiókot felfordítva a földre rázom, mellettem a zsidó Lilike szobaasszony, aki azonnal lapátra szedi. A hőmecot egy Altmann néni nevezetű vallási felügyelő szedi össze, aki másnap reggel a kazánházban a szombatista fűtő segítségével elégeti; ajkán rejtélyes héber szavakkal, kezében imádságoskönyvvel várja, míg a kovász elhamvad egészen.

Scheer néni reggelre majd meg fog halni, egy asztma kardiális roham végez vele, könnyedén gyűri majd maga alá a meggyötört, felsebzett testet; ám ezt most még egyikőnk se tudja. Ezért hát ő lelkesen irányít, én pedig szavai nyomán, a tőlem telhető legnagyobb férfialapossággal araszolok végig horpadt bádoggal éjjeliszekrényében, újabb újabb morzsa után kutatva.

– Talán – mondja kérdő hangsúllyal – ki is törölgethetnénk belül egy vizes ruhával... .

– Törülgessük – egyezem bele, s máris szavamnak állok, látom, Lilike már a második ágynál tart, én az ágyneműt veszem górcső alá; több morzsa van széthullva rajta, mint az éjjeliszekrényben találtatott, száraz, kínzó morzsalékok ülnek Scheer néni bőrébe préselődten is, végig a hátán, de lelek hálóinge varrásába hulltakat is.

Így haladunk végig ágyról ágyra, szobáról szobára Lilikével, s a később hozzánk csatlakozó Pannival, aki a teakonyha és a hűtőszekrények kitakarítása után csatlakozik hozzánk.

– Én nem vagyok zsidó! Itt nekem ne pakolásson! – feszül nekem az ötvenes szélütött nő, amikor benyitok hozzá. – Utálom ezt az egész zsidó hókuszpókusz, amit itt maguk csapnak. Én a B. adjunktus magánbetege vagyok!

– Az itten nem számít státusznak, kérem – válaszolom elítélhető arroganciával: – Ez egy zsidó kórház. Tessék kicsit alkalmazkodni, én is keresztény vagyok.

– Ha maga is keresztény, akkor tartunk össze! – javasolja a szélütött némi extravaganciával, és elkent hangon, nehéz beszéddel, az érthetlenség határán folytatja: – Én nem vagyok vallásos, és az Orbánhegyi úton lakom. Zsidónak csak akkor hiszek, ha orvos az illető. A zsidók jó orvosok. De másképp... .

És máris Istent szidja, egészen addig, míg Lilike ránk nem nyitja az ajtót, s meg nem áll a mezüze alatt, kezében partvis, azt rázva kiabál a nőre: – Nekem ne antiszemitzázzon itt! Mit képzelsz, hol van? Jó lesz, ha gyorsan befogja a száját!

– Takarodjanak! Takarodjanak kifelé! – ordít a szélütött. Béna, ügyetlen karjával maga felé húzza éjjeliszekrényét, becsukjuk az ajtót, egy ideig némán állunk.

– Ezt is elveszejthette volna Mózes öregapánk a pusztában – jegyzi meg Lilike.

– Ez keresztény – mondom Lilikének –, csakúgy, mint én. Viszont – kacsintok rá –, az Orbánhegyi úton lakik... .

A szobaasszony elmosolyodik, lehajol a vödörért, és vietnami papucsában elcsoszog a vécé felé.

*

– Nálam nem kell hőmecolni! – kiabál a partizán is. – Mit akar itt, maga marha?

– De kell – húzom ki a fiókját –, holnap húsvét.

– És aztán! – kötekedik.

Arrább emelem éjjeliszekrényét, az öreg szobai vécére ültetem; az ágy végébe kapaszkodva nézi serénykedésemet. – Ne forgasson nekem! Mit forgat itt összevissza?!

– Maga szarjon! – szólok neki. – És ne engem figyeljen.

Dísztelen, fekete kápedlijében üldögél az öreg,

görcsösen kapaszkodik az ágy rácsába; némán ül a megkopott festésű szobavécén, csak arca vörösödik a haragtól és az erőlködéstől. A levegő minősége rövidesen megváltozik, ablakot nyitok, az ablakközök kitakarításának látok. Húsvét előtt ez fontos és meghatározó feladatnak tűnik föl nekem; az ünnep szempontjából meghatározó, mert a betegek szívesen pakolják ki oda ételmaradékaikat; az emelet egyetlen hűtőszekrénye bizonytalanul, szeszélyesen működik. Mögöttem Lilike takarít, a tárt ajtón a folyosóra látni.

– Miért engedik rám a hideget? – siránkozik az öreg. – Hát *direkte* tüdőgyulladást csinálnak nekem?

– Nyughasson, Józsi bácsi – mondom –, nincs is hideg. Köntöst teríték rá, papírt tépek, megtörölgetem az ülepét.

– Leszaggatja a végbelemet! – hörgi lila arccal az öreg. – Ez a nagy gój ápoló!

Mikor visszalódítom az ágyra, soká szorongatja a kezemet, a szeme könnyes, úgy mondja: – Érzem én, nem élek már sokáig, azért nem is akartam, hogy kunsztozzon itt a hőmeccel.

– Idős korban ezért még fontosabb a rendszer hőmecolás. Az idős ember egyre közelebb jut Istenhez, időben is közel kerül hozzá. Hajlamos arra, hogy karnyújtásnyi, percnyi távolságban lássa... – a letakart szobavécére telepszem, a partizán Fecskével kínál, szabályellenesen rágyújtunk mind a ketten. Ápoló és beteg dohányzik együtt, konzerves dobozba hamuznak, Gyémánt bácsi plafonra szegzett szemekkel hanyatlik, csöndesen mesélget magának. – Aztán – folytatom – magának tulajdonképpen semmi baja sincs. Öreg: ennyi az egész. No, meg cukros. Ezzel kapcsolatosan önnek

három fontos dolga van: betartani a diétát, beszedni a gyógyszert – és nem az ágy alá köpködni! – és szorgosan gyűjteni a vizeletet.

– Most is mellément.

– Fene bánja. Maga száz évig is élhet így, hiszen még inzulinra se szorul.

– Lehet, hogy igaza van... – vélekedik. – Ámbár... , rég elhagyott engem az Isten, a zsidók Istene.

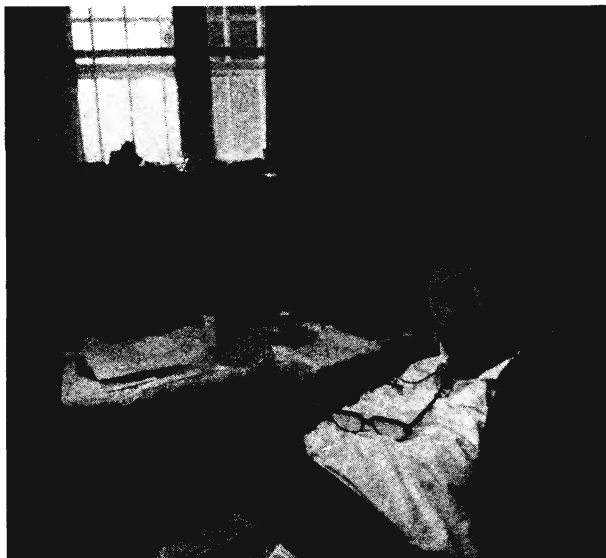
– Használja akkor az enyémet – mondom jópofán és eretnekül, az öreg arca megrándul, elmosolyodik a félhomályban: – Eredjen már, maga marha – legyint.

Aztán már nem tudom, hogy volt azon az estén, csak arra emlékszem, Lilike bedörzsölte az Orbánhegyiné hátát sósborszesszel, s ő megengedte, hogy kihőmecoljunk nála is. Aztán még arra is emlékszem, hogy hőmecolás közben rádöbbenem, a zsidók valami olyat tudnak Istenről, amit mi, keresztények nem, s akkor úgy éreztem, ez rám különösen vonatkozik, s ezért féltékenység és harag lobbant a lelkemben, szerettem volna niszán 14-én egy órára zsidóvá lenni, s ezért nagyon utáltam magam.

Keresztény szemmel nézve: a hőmecolás kedves, de azért *zsidó* szokás; meghittsége, hangulata, bája van.

*

Kétségtelen tény, a peszáh nyolc napja alatt a betegek állapota nagy mértékben romlik; az állandóan fekvő, leromlott és amúgyis kiéhezett betegeknek *jócskán árt* a kényszerű diéta. Maceszgombóc, maceszlisztből készült torta, pászka és keménytojás változtatják egymást, a betegek mégis

derűsek, boldog, átszellemült arccal fekszenek ágyaikon. Szakállas, szigorú arcú rabbi járja a házat, fekete kalapja alatt mélytűzű szemek, a rabbi a személyzetnek is salommal köszön. Elagott, bádoglemezzel borított, fényesre súrolt kocsi jelenik meg a folyosókon; Korda bácsi és Altmann néni banánt, narancsot osztanak róla, külföldön élő magyar zsidók adományait. Máskor füge, mandarin kerül; a betegek félénken nyújtogatott kicsiny tányérjai, az apró papírtálcák, műanyag tálak félig se telnek általuk. Az öregasszonyok cuppogva, nyammogva csócsálnak, szájuk széléről vékony gyöngypatak csurran az ágyneműre; a szeretetre éhes öregek okos pótcselekvésként csillapíthatatlan étvággyal falják a gyümölcsöt, aztán fáradtan dőlnek hátra, s elégedetten szemlélgetik a semmit.

Első szédereste addig ordibál az öreg partizán, míg be nem megyek hozzá. Pohár vörösborral kínál, meglepetten fogadom el. Aztán csontfedelű imakönyvből kiddust mond, az imádság szerencséjére nem túl hosszú, de nem is túl rövid; idegenül toporgok ott födetlen fejjel; Gyémánt bácsi csámcsogva alszik. Imádkozás után kórházi kistányéron darabka maceszt, főtt tojást kapok, pár szem megtisztított diót.

– Ezt most itt egye meg! – szól rám az öreg zordan, nem vagyok abban a helyzetben, hogy tiltakozhassam; a feladat egyébként is leküzdhetőnek látszik; a szobavécére telepszem, némán falok. – Tessék! – mondja, amikor köszönettel végeztem –, ezt vigye haza a gyerekeinek! – s két szem narancsot ad át.

Kiténfereg a folyosóra, önkéntelen léptekkel a tálalóba megyek, az asztalfiókból két gyertyát veszek elő. Csúnya, nagy gyertyák, áramszünetre váró monstrumok, de én ezt most nem bánom, visszamegyek a partizánhoz, gyufát gyújtok, s míg az ablakban bíbelődöm, a forró viasz a kezemre

csordul. A két gyertyát egymás mellé bögrébe állítom, az öreg úgy tesz, mintha aludna.

– Oltsa el a villanyt – szól utánam reszelős hangon, amikor elhagyom a szobát.

Soká, nagyon soká, évek múltával tudtam meg, hogy azon az estén szédertálat kaptam egy istenfélő, öreg zsidótól, minden zsidók legjámborabbikától, s fedetlen fejemmel egy képzeletbeli családi asztal mellé ülttettem le, meghitt, bensőséges ünnepség részesévé váltam, s ebben a nagy szeretetben közelebb kerültem a magam istenéhez is.

Rémlik még, ennek a napnak reggelén zörgő hordágyon tolom Scheer nénit a hullaház felé a téglákkal kirakott kerti úton. Mellettem Panni szobalány totyog; Scheer néni haja bekötve, madárteste fekete ruhába öltöztetett, minden hagyatéka ennyi; Scheer néni azon isteni kegyelem részese: minden ingóságát magával viszi a túlvilágra. Fejénél a fehér köpenyes Altmanné halad, félhangosan darálja a búcsúztató halotti imát.

A hullaház kieső helyen van, közel a kerítéshez, az Uzsoki tüdőosztálya mellett. Nem rácsos, nekem mégis ketrec jut az eszembe, édeskés szagú hűvösségében álldigálva. A kis épület kilenc személyre méretezett, ám soha nincs teli. Elrendezése sajátos, a három földszinti hely fölött két-két polc lágyacél lemezzel borítva.

– Óvatosan, Lacikám – mondja Altmanné, de nincs mit tenni, a halott feje lomhán megkoppan, ahogy ölemből egy földszinti polcra eresztem.

Bezárjuk az ajtót, előttem illetlenül csörömpölve szalad a kocsi, széles lépteim mögött Panni bukducsol, Altmanné zárja a halotti menetet. A földszinti bejárati ajtó mellett Marci üldögél, nevetve integet, amikor meglát.

Marci se, én se, de még Altmanné se tudja, hogy peszáh második halottja Manócska lesz; Grünberger Manó; a szerencsétlen sorsú ember megjárta Auschwitzot is, ahol abban a szerencsében részeltett, hogy maga Prof. dr. Mengele vette kezelés alá; nem tudni, a szegény vidéki kereskedőcsalád gyermeke miként részesülhetett ebben a kitüntetésben. Manócskát személyesen kezelte a csoda-

doktor, hiszen a kúra után már soha nem volt képes megöregedni, arca és gondolkodása egyaránt gyermeki maradt, élete végéig gondozásra, ápolásra szorult. Testmagassága hatvanegynéhány éves korában is 146 centiméter volt, s halk csókolommal köszöntötte a nála fiatalabbakat is. Egyetlen, szörnyű változás következett be nála a kúra utáni években, iszonyatosan meghízott, súlya bőségesen meghaladta a mázsát.

Manócska néhány nap múlva majd Scheer néni mellé kerül, s mi a liftes fiúval elgondolkodunk kissé, ugyan ki lesz a harmadik, mert kórházi babonák szerint az elhalálozás sohasem szórványosan történik, hanem valamiféle permanenciával: a halottak száma gyors mozdulatokkal éri el a harmadikat, s csak ezután következik némi megállás, felekezeti hovatartozástól függetlenül.

– Én leszek a harmadik! – mondja Lax Marci egy szép tavaszi délelőttön, s nevet.

– Te örökifjú vagy, Márkus! – válaszolom majd akkor neki –, te száz év múlva is itt fogsz üldögélni.

Marci gyöngyözőn, ifjún kacag, egyensúlyt keresve köpenyemre csípteti ujjait, keze-lába ráng, kötött sapkája homlokába csúszik; így vigad morbidul.

Aztán majd üldögélünk egymás mellett a kertben, a rigókat figyeljük, s a tavaszt; nyerítve vágat a délelőtt, s hirtelen, hőkölve megáll; a vén partizán gójozik az emeleti nyitott ablak mögött: engem követel.

*

– Mit ugrál, Fischer? – léptem a szobájába.

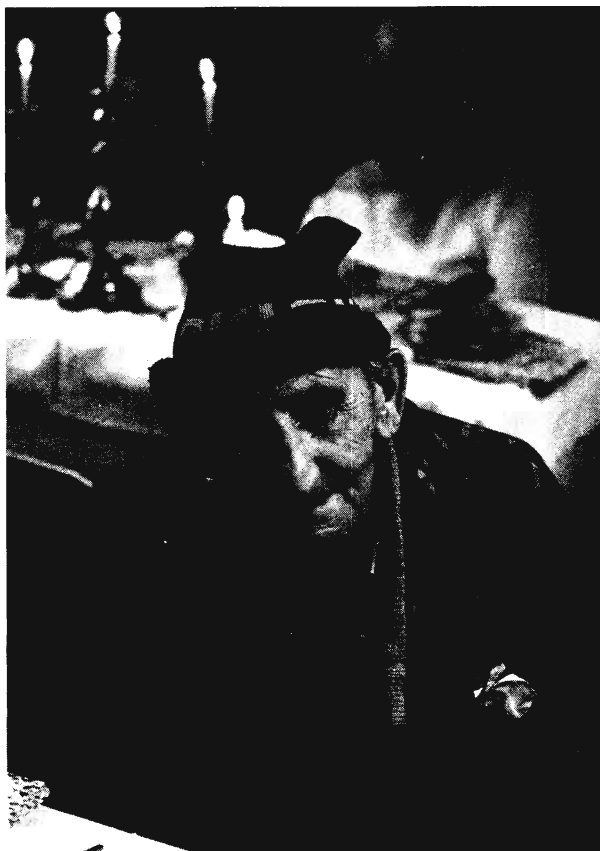
– Soha az életben nem voltam Fischer, én mindig Halász voltam! – hörögte az öreg jól irányzott sértésemről etaláltan, s felém fordult az ágyon. – Vágja le a körmeimet!

Hátát ekkor majd keményre csavart pokróccal megtámasztom, hiszen lábak híján könnyen visszabillenhetne, közben zsebemből rugóra járó éles csipeszt veszek elő, kocsijába telepszem, a felpumpátlan kerekek felnyögnek súlyom alatt. Körömvágás közben diskurálni kezdünk, terítékre kerül a világ megannyi dolga, pengve szállnak az elmeszesedett, rugalmatlan körömszeletkék.

– Maga marha! Hát nem tud vigyázni? – tér vissza az öreg a lényegre. Ujjbegyén vércsepp, mint gyík, függén szalad körme alatt, még Gyémánt bácsi is megmozdul, lázrózsás arca világít, s azt mondja: – Jaj.

– Maga nekem ne jajgasson – szól felé a partizán vigasztalón – jaj – feleli ágyszomszédja; türelmetlenül várom a disputa végét.

Gyémánt bácsi paplanja alá nyúl, kőkemény, fekete exkrementumot szed elő. Kifejezéstelen arccal nézi, eltévedt, iránytű nélküli tekintettel. Lassan ocsúdik, akkor így szól: – Ó istenem! Kérlek téged, vegyél magadhoz! – Hangja héber szavakba

fűl, a kezében tartott matériát átdobja a partizán ágyába.

– Kell is az istennek olyan, aki szarral dobálózik... – mondja Halász József halk hangon, s tanácstalanul rám néz. Véres ujját szája felé emeli, a távolba mered. Csak nagy sokára szólal meg: – Maga is jól meg van áldva ezzel a sok szaros zsidóval itt.

Kifelé ment a húsvét, amikor éjszakás lettem. Beteg lett valaki, vagy a létszámhiány tette, már nem emlékszem pontosan, lényeg az, egy fél éjszakát átbeszélgettem az öreggel: – Jöjjön ide, maga gójl! – kért csöndes modorában, a nyitott ajtón át, magához húzta a fejemet, úgy suttogott a fülembe.

– Még peszáh kimenetele előtt meg akarok fürödni. Holnap mindenképpen vigyen ki.

– Jól! – suttogtam vissza, s átnyúltam Gyémánt bácsi ágyához, a pulzusát kerestem; él-e még?

– Nem tudom, miért mondják a zsidókra, hogy koszosak – suttogott tovább. – Ezt nem értem. Én falun nőttem fel, az én apám soha életében nem tett úgy egy lépést se, hogy meg ne mosakodott volna. Kis szobánk volt, sokan laktunk benne. De az ágygal szemben a fal mellett ott állt egy pad, azon lavór, mellette egy kannában víz. Ahogy apám kinyitotta a szemét, első útja oda vezetett. Az első, amit ébredés után tett, az volt: tiszta, hideg vízzel megmosta kezét és az arcát. Nem tudom, hány gój kezd így a napot. Aztán nézze csak meg a zsidó konyhát. Nekünk két konyhaszekrényünk volt, két teljes konyhával. Egy a zsíros dolognak, egy a tejesnek. Maga érti, hogy miért mondják ránk, hogy koszos?

– Talán csak a sértés a cél.

– A sértés?

– Hát persze. Maga is folyton gójoz engem.

– Na jöjjön, üljön csak le egy kicsit mellém, édes fiam... Látja, gójozni, az egészen más. A gój semmi rosszat nem jelent. Még csak azt sem jelenti, hogy maga keresztény. Azt jelenti csak: maga nem zsidó. Nincs benne semmi szégyellni való. Ezt csak az hiszi, aki nem ismeri a zsidókat.

– Hát, az biztos, hogy maga nem dicsérőleg használja.

– Eridjen már, maga marha, mert fejbe ütöm a Gyémánt botjával!

– Magukat mindenki utálja, mert mások. Én se tudom soha, mit morognak egymás között jiddisül. Miért diétáznak állandóan? Miért viselnek imádkozás közben sapkát, amikor az illetlenség? Nem lehet tudni, mit miért tesznek...

– Maga is utál engem?

– Nem. A franc tudja miért, de én nem utálom magát.

– Akkor ide figyeljen! Adok magának száz forintot, és holnap estére hozzon nekem egy kis tréflit. Kolbászt, száraz gépsonkát, ilyesmit...

Kopog a szemem az éhségtől, a visszajárót meg tartsa meg...

– Na de húsvétkor? – kérdeztem akkor fontoskodva, ha jól emlékszem. – Mit gondol? Ilyenkor különösen nagy bűn lenne! És ezért nem is hozok!

– Fürdeni azért kivisz?

– Ki hát.

Aztán, amikor már az ajtónál jártam, utánam suttogta: – Hiszen húsvétkor majdnem minden tréfli!

Nyugodtan, győztesen járkáltam a folyosón, megadtam az öregnek, és még Gyémánt bácsi is élt. És egyszerre egy madárcsontú öregasszony bukkant fel valahonnan, határozott, apró léptekkel igyekezett a homályos jövőbe, rajta kigombolódott hálóing, hóna alatt spárgával átkötött szegényes motyó. – Hová, háová, Rényi néni? – kérdeztem tőle, ő hátrafordult, a hirtelen mozdulattól kicsit megbillent; egyensúlyt keresve köpenyem vásznába kapaszkodott.

– Hová – mondta tömören.

A teakonyhába mentünk, ahol ilyenkor már ott kellett volna aludnom nekem, végignyújtózva a kényelmesre igazított székeken, lerúgott klumpával eldőlve a rezső melegében. – Tudja – hajolt itt közelebb hozzám Rényi néni –, a papát keresem. A papa mindent tud.

Én nem árultam el neki, hogy a papa már három éve halott, s a Kozma utcai temetőben van elhantolva. S nem kötöttem Rényi néni orrára azt sem, hogyha picit belegondol, hát minden bizonytalán rájön ő erre maga is. Nem vonultattam fel bizonyítékokat igazam mellett, nem adtam neki bódító hatású injekciót, hanem tanácstalanul és csöndben hallgattam.

– A múltkor, amikor a deportálás volt, bevarrtuk a láncomat az ágynemű szegélyébe – folytatta Rényi néni halkán, s arcomra függesztette élénk, csillogó tekintetét. – Csak a papa tudja, háová csomagoltuk az ágyneműt...

– Most húsvét van, és éjszaka – mondtam erre határozatlanul. – A deportálás nagyon régen volt.

KÓBÁNYAI JÁNOS FOTÓSorozata
A ZSIDÓ SZERETETKÓRHÁZBAN KÉSZÜLT

– Ezt maga csak mondja... Beszél bolondságot... Biztosan akar tőlem valamit.

– Nem akarok én a világon semmit. No, jöjjön szépen, feküdjünk le.

Rényi néni lassú, tiszteletet parancsoló pillantással végigléptette rajtam tekintetét, aztán megrázta a fejét: – Magával?! Lefeküdni? Soha!

Ezt mondta a kilencvenéves öregasszony, és sértenet visszatipeggett az ágyához, én az ajtóból figyeltem, sokáig forgolódott a paplan alatt, görbe ujjait az ágynemű szegélyére nyomva csukta le szemét.

Peszáh utolsó napján kora délelőtt, nagy zörögésre figyeltem fel a partizán szobája felől. Gyémánt bácsi rázta az ágyára kötözött rácsot, s rémült arccal mutogatott az öreg ágya felé. Halász József tisztára fürdetve, mozdulatlanul feküdt az ágyon.

És némán.

– Ránézésre tüdőembólia – mondta az orvos, s az öreg szilvakék arcára mutatott.

– Hát most hová kötözzem a lábcédulákat? – kérdeztem az orvost tanácstalanul.

– Valóban. Kötözze a csuklójára – válaszolta, és szakállába túrva elsietett.

Felkészítettem az öregot az utolsó útra, amikor elfordítottam az ágyon, a bennszakadt levegő csi-szolópapír surranását idéző hangon távozott halott tüdejéből. Aztán megkerestem csontfedelű imakönyvét, sapkáját fejemre tettem, s ahogy Altmann nénitől szoktam hallani, imádkozni kezdtem a Káddist. „Jiszgáddál vöjiszkáddás sömé rábbó...” – olvastam akadozó nyelvvel, amíg zavarba nem jöttem magamtól és Gyémánt bácsi pillantásaitól, ahogy ott feküdt átfülledt ágyában, rázo-

gatta a rácsot, s szemét a hátamba fúrta. És akkor levettem fejemről a zsidó sapkát, letettem kezemből a csontfedelű imakönyvet, s keresztet vetve, összekulcsolt kezekkel az Üdvözlégyet kezdtem mondani, később azt is abbahagytam, mert elakadtam egy pillanatra a „méhednek gyümölcse Jézus” után. Nem tudom, mit szólhatott hibrid és mutáns igyekezetemhez az Isten, milyen szívvel fogadta imádság-kezdeményeimet. Emlékszem, idegesen még Gyémánt bácsira pillantottam, s az járt az eszemben, hogy miért nem ő halt meg inkább. És mintha még az ablak elé álltam volna, hogy behomályosuló szemüvegem mögül megkeressem az Uránuszt, amiről úgy tudtam, a zsidók csillaga. De késő délelőtt volt ekkor már, a kórház az ebédhez készülődött; hát azt sem találtam sehol. A büntetésből be nem hozott tréflire gondoltam, az ablakon át láttam, hogy Lax Márk ott üldögél a kertben, és a rigókat nézi. Lementem hozzá, hogy együgyű módon eltréfálkozzam vele, hogy ne vessünk kicsit bugyuta vicceinken, melyeket rajtunk kívül más nem értett és nem is értékelhetett volna.

Szemben velünk, a kis épület bejárata mellett Korda bácsi guggolt, nyíratlan haja a gallérjára ért, borostás arca kalapja árnyékába rejtve. Archaikus némaságú mozdulatlan alakját megfestette a nap, nadrágja rojtjain könnyű kézzel játszott a szél; a látványban volt valami ősi. Nemrégén halt meg a felesége, s én mondtam is neki valamit, de már nem emlékszem, mi volt az.

– A halottak mind a Jóistennél vannak! – említette föl Marci derűsen; hirtelen nagyon irigy lettem rá; szájon tudtam volna vágni.

